

Государственной комиссии по просвещению. В 2018 г. большевики приступили к реализации «Положения об организации народного образования в Туркестанском крае».

В 1918 г. во всех уездах Кыргызстана сформировались отделы образования, которые приступили к основанию советских школ. Медресе, новометодные, русско-туземные школы были заменены советскими школами нового типа. Уже к 1923 г. в Кыргызстане функционировало 327 школ (из них — 251 с кыргызским языком обучения), в них обучалось более 20 тыс. учащихся. Таким образом, большевики создали атеистическое государство, в котором не было места для религии и религиозных знаний.

В современном Кыргызстане более чем 70-летний период отстранения религии из жизни советского общества, привел к тому, что в конце XX в. ислам в Кыргызстане возродился в архаичном виде, даже не дотягивая до уровня новометодных школ 19 в.

Список использованной литературы:

1. Жусубалиев А.Б. Кыргыздардын мусулмандашуу тарыхы. 1-басылышы. - Бишкек, 2016.
2. БСЭ.т.26.- 2-е изд. -С.650
3. Айтмамбетов Д. Дореволюционные школы в Киргизии.-Ф., 1961.-С.11.
4. Захарова А. Историко-архитектурное наследие города Ош (Конец 19-начало 20 вв.)-1997.-С.16
5. Зулугев Б. XIX кылымдын II жарымындагы жана XX кылымдын башындагы билим берүү тармагынын тарыхый өнүгүшү (Фергана өрөөнүнүн мисалында)-Б., 2018.-С.42
6. Галицкий В., Плоских В. Старинный Ош. Ф.; 1987.С.75
7. Захарова А. Историко-архитектурное наследие города Ош (Конец 19-начало 20 вв.)-1997.-С.16
8. Баймуратов Б. Я. Джадидское просвещение // Молодой ученый. — 2015. — №9. — С. 1023-1024. — URL <https://moluch.ru/archive/89/18325/>
9. Бендриков К. Е. «Очерки по истории народного образования в Туркестане (1865—1924)». Москва, 1960.

Рецензент: д.и.н., профессор Джоошбекова А.Р.

УДК: 396.9. (575.2)

DOI 10.33514/1694-7851-2020-4-210-221

Карасартова Ч.Ж.

тарых илимдеринин кандидаты, доценттин м.а.

И.Арабаев атындагы Кыргыз Мамлекеттик университети,

Бишкек, Кыргызстан

Карасартова Ч.Ж.

кандидат исторических наук, доцент м.а.,

Кыргызский Государственный Университет имени И. Арабаева,

Бишкек, Кыргызстан

Karasartova Ch.Zh.

candidates of Historical Sciences, Associate Professor м.а.

Kyrgyz State University named after I. Arabaev,

**«МУТАКАЛЛИМ» АЯЛДАРДЫН ПРОГРЕССИВДУУ КООМДУК БИРИКМЕСИНИН
ИШМЕРДҮҮЛҮГҮНҮН НЕГИЗГИ БАГЫТТАРЫ ЖАНА АНЫН КООМДОГУ
ЭЭЛЕГЕН ОРДУ**

**ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОГРЕССИВНОГО
ОБЩЕСТВЕННОГО ОБЪЕДИНЕНИЯ ЖЕНЩИН «МУТАКАЛЛИМ» И ЕГО МЕСТО
В ОБЩЕСТВЕ**

**THE MAIN ACTIVITIES OF THE PROGRESSIVE PUBLIC ASSOCIATION OF WOMEN
MUTAKALLIM AND ITS PLACE IN SOCIETY**

Аннотация: Бул макалада «Мутакалим» аялдардын прогрессивдүү коомдук бирикмесинин ишмердүүлүгүнүн негизги багыттары талдоого алынды жана анын коомдогу ээлеген ордуна баа берүүгө жасалды.

өзөктүү сөздөр: исламдык коомдук уюмдар, мусулман айымдардын укугу, укуктук аң сезим, жоолук жана хиджап маселеси, лидер айымдар, диний билим.

Аннотация: В статье анализируются основные направления деятельности Прогрессивного общественного объединения женщин «Мутакалим» и оценивается его роль в обществе.

Ключевые слова: исламские общественные организации, права мусульманских женщин, правосознание, проблема платков и хиджаба, женщины-лидеры, религиозное образование.

Annotation: The article analyzes the main activities of the Progressive Public Association of Women "Mutakalim" and evaluates its role in society.

Keywords: Islamic public organizations, the rights of Muslim women, legal awareness, the problem of headscarves and hijab, women leaders, religious education.

1991-жылы Кыргызстан эгемендүүлүгүн алгандан кийин Кыргыз Республикасынын Конституциясына [1] дин тутуу эркиндигин камсыздай турган жоболордун киргизилиши, «Дин тутуу эркиндиги жана диний уюмдар жөнүндөгү» Мыйзамдын [2] кабыл алынышы, ошондой эле диний чөйрөгө тиешелүү болгон жаңы мыйзамдык актылардын [3] ишке ашырылышы диндердин, анын ичинде ислам дининин коомго жайылуусун тездетти. Натыйжада, ислам баалуулуктарын даңазалап, аны коомго жайылтууну алдыларына максат кылып койгон өкмөттүк эмес исламдык уюмдар эркин жана активдүү ишмердүүлүктөрүн жүргүзүп келе жатат.

Азыркы учурда Кыргызстанда агартуучулук, билим берүүчүлүк, кайрымдуулук жана башка иштер менен алектенген жетимишке жакын исламдык фонддор, бирикмелер, уюмдар ишмердүүлүгүн жүргүзүшөт. Мындай исламдык уюмдар коомдук турмушка ар түрдүү таризде катышып жатышкандыктарын байкоого болот. Алардын ишмердүүлүгүнө карата коомдо ар түрдүү кайчы пикирлер көп. Бирок, тилекке каршы, алардын коомдогу орду менен ролуна илимий баа бериле элек.

Биз бул макалабызда республикадагы «Мутакалим» аялдардын прогрессивдүү коомдук бирикмесинин ишмердүүлүгүнүн негизги багыттарын талдоого аракет жасадык.

«Мутакалим» аялдардын прогрессивдүү коомдук бирикмеси анын жетекчиси Фронтбек кызы Жамалдын демилгеси менен Кыргызстан Мусулмандарынын Азрети Муфтийинин

макулдугунун негизинде түзүлгөн. «Мутакалим» 1999-жылдын 6-сентябрында Кыргыз Республикасынын Дин иштери боюнча комиссиясынын каттоосунан өткөн (0270-ЦФО), кийинчерээк, 2000-жылдын 6-январында Кыргыз Республикасынын Адилет министрлигинде катталгандыгы тууралуу күбөлүк (КР №1187-3300-00) алып жарандык коомдун бир бөлүгү жана өлкөдөгү аялдардын бейөкмөттүк уюму катары өз ишмердүүлүгүн баштаган [4].

«Мутакалим» аялдар коомдук бирикмесинин ишмердүүлүгүнүн негизги багыттары, коомдун активдүү элементи болуп саналган аялдардын иш аракеттери аркылуу, кыргыз коомчулугундагы бир катар демократиялык маселелерди чечүүгө багытталган. 1999-жылдан бери «Мутакалим» аялдардын прогрессивдүү коомдук бирикмеси өзүнүн ишмердүүлүгүн бир катар кеңейте алды десек жаңылышпайбыз. Учурда ал төмөнкүдөй багыттар боюнча иш алып барат:

Айымдардын укуктук аң сезимин жогорулатуу;

Айымдардын экономикалык мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү;

Тынчтыкты жана коопсуздукту камсыздоодо айымдардын ролун жогорулатуу;

Чечимдерди кабыл алуу процессинде айымдардын катышын кеңейтүү;

Айымдардын диний билимин жогорулатуу;

Кайрымдуулук [5].

Белгилүү болгондой коомдо кандайдыр бир олуттуу өзгөрүүлөр болгон учурда, ага карата аң сезимди жогорулатуу талап кылынат эмеспи. «Мутакалим» АПКБсынын өз ишмердүүлүгүндө мусулман айымдардын укуктук аң сезимин жогорулатуу багытында кеңири масштабдагы иштерди аткарды жана бул иш азыр деле улантылып жатат.

Алсак, бул бирикме өзү түзүлгөн 1999-жылдын сентябрь айында эле Кыргызстан мусулмандарынын дин башкармалыгы менен биргеликте «Аялдын исламдагы орду» деген аталыштагы масштабдуу конференцияны мусулман айымдары менен эркектери үчүн өткөргөн. Бул алгачкы иш-чарага 200дөн ашуун адам катышып, спикер катары ошол кездеги Кыргызстан мусулмандарынын Азрети муфтийи Кимсанбай ажы Абдрахманов жана бир катар исламий аалымдар катышкан. Бул убакытка чейин айымдардын, анын ичинде диндеги мусулман айымдардын маселелери мындай деңгээлде талкууга алынган эмес. Конференцияда диндеги айымдардын орчундуу маселелери көтөрүлүп, конференциянын катышуучулары тарабынан кызыгуу талкууга алынган.

2002-жылы Бишкек шаарында «Мутакалим» коомдук бирикмеси Кыргызстандын алдыңкы аалымдарынын сап башында турган Абыдшүкүр Нарматов менен Жалилов Чубак ажынын катышуусунда «Орозо жана аял» аттуу кеңири масштабдагы конференцияны өткөргөн. Ал кезде диний адабияттар, аудио жана видеоматериалдар аз болгондуктан, бул сыяктуу маалымат таркатуучу иш-чаралардын зарылдыгы аба менен суудай керек болуп турган учур эле. Конференцияда айымдардын орозо тутуудагы өзгөчөлүктөрү жана айырмачылыктары тууралуу баяндар айтылып, бир катар пайдалуу маалыматтар берилген.

Айымдардын укуктук аң сезимин жогорулатуунун алкагында «Мутакалим» АПКБси 2003-жылы Бишкек шаарында «Ак элечек – тоолук эне» аттуу конференцияны уюштурган. Бул конференцияга Азрети муфтий Мураталы ажы Жуманов жана Өзбекстандан келген бир катар коноктор катышкан. Конференцияда коомдогу айымдардын статусун жогорулатуу боюнча бир катар сунуштар берилген, ал эми муфтий Мураталы ажы ислам дининдеги айымдардын, энелердин, эже-карындаштардын орду мартабалуу экендигин баса белгилеген [5].

2005-жылы «Мутакалим» 150 адамдын катышуусунда Бишкектеги Тарых музейинде «Бейиш – энелердин таман алдында» аттуу конференцияны өткөргөн. Бул конференцияда тарыхыбызда кыргыздардын энени ыйык тутуп, ага карата бир гана сый-урмат мамиле

кылгандыгы тууралуу айтылган. Ошондой эле, Мухаммед пайгамбардын эне тууралуу бир топ хадистери жана Ыйык Курандагы энелер жөнүндө аяттар талкууланган.

Аталган бирикме, 2010-жылдан бери айымдардын укуктук аң сезимин жогорулатуу багытында бир нече китептерди даярдап чыгарган. Аялдар биринчи кезекте бала тарбиялоочу эне-инсан экендигин эске алуу менен балдар үчүн 3 бөлүктөн турган «Пайгамбарыбыздын дүйнөсүнө саякат» (2010-ж.), «Курандагы 30 окуяга саякат» (2011-ж.), «Хадистерге саякат» (2012-ж.) деген китепчелерди басмадан чыгарган. Мындан сырткары чоңдор үчүн «Ислам дининдеги үй-бүлө маселеси», «Үй-бүлө тазалыгы», «Намаз бейиштин ачкычы» деген аталыштагы китептерди жана Ыйык Курани Каримдин котормосун мусулмандарга тартуулашкан [5].

Ошондой эле, «Мутакалим» АПКБси ислам дининин баалуулуктарын калктын калың катмарына жеткирүү максатын көздөп, «Ислам Ажары» деген аталыштагы өзүнүн гезитин айына бир жолу басмадан чыгарып, Республиканын бардык аймактарына жөнөтүлүп турат.

Мындан сырткары, коюлган максатка жетүү максатында 2011-жылдын июль айында Ысык-Көл облусунун Чолпон Ата шаарында ЮНФПА фондунун колдоосу менен ар кайсы облустардын диний кызматкерлеринин өкүлдөрү менен студенттер катышкан «Репродуктивдүү ден-соолук» аттуу 10 күндүк семинарды өткөрүшкөн. Семинарда айымдардын жана эркектердин репродуктивдүү ден-соолугунун айырмачылыктары жана өзгөчөлүктөрү тууралуу гинекологдор, теологдор кеңири маалыматтарды беришкен.

Коомчулукта «эмдетүү шариатка туура келбейт» деген ойду карманган мусулмандардын пайда болгондугу жана анын натыйжасында кээ бир мусулман ата-энелер «Эмдөө (прививка) баланын эң мыкаачы душманы. Сак саламат төрөлгөн бала ар кандай эмдөөлөрдөн улам түрдүү ооруларга чалдыгууда» [6] деген сыяктуу маалыматтарга таянып алып, балдарын эмдетүүдөн баш тарткан учурлар кездешкен. Ушундай кырдылда аталган бирикме Бишкек жана Ош шаарларында жалпы иммунизацияны колдогон акцияларды уюштуруп, жалпы элди, анын ичинен өзгөчө мусулмандарды пландык түрдө өткөрүлө турган эмдөөлөрдү калтырбай алып турууга чакырган.

2015-жылы кызамыкка каршы эмдөөнүн улуттук кампаниясынын II фазасы болуп өткөн. Ошол жылдын май-июнь айларына чейин «Мутакалим» коому эмдөө кампаниясын жүргүзүүдө активдүү колдоо көрсөткөн. Диний лидерлер бул сыяктуу иш-чараларда алгачкы жолу катышып, калк арасында түшүндүрүү иштерин жүргүзүшүп, маалыматтык баракчаларды таркатууга көмөктөшкөн.

Коомдук бирикме Кыргыз Республикасынын Президентинин «2017-жыл – адептүүлүтүн жана маданияттуулук жылы» деп аталган жарлыгына ылайык, 2017-жылдын январь айында жетим балдар үчүн «Бактылуулук – Исламда» аттуу маданий-социалдык иш-чара өткөргөн. Иш-чаранын жүрүшүндө өспүрүмдөрдүн интеллектуалдык ой-жүгүртүүлөрүн өстүрүү үчүн балдар-кыздарга оюн-зооктор уюштурулуп, акырында баалуу белектер ыйгарылган [5].

Коомдо аялдар зор күч экендиги талашсыз. Бирок, бардык эле аялдардын өзүн-өзү өнүктүрүүгө мүмкүнчүлүгү жете бербейт. Каалоосу бар, бирок мүмкүнчүлүгү аз айымдарга колдоо көрсөтүү «Мутакалим» коомдук бирикмесинин ишмердигинин багыттарынын бири. Бул коомдук бирикме айымдардын экономикалык мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүүгө жетишүү үчүн бир кыйла иштерди аткарууда.

Ислам динин кайра жаралуусунун натыйжасында көпчүлүк мусулмандар ислам дининин талабына ылайык кийине башташты. Бирок, коомчулукта мындай кийимдерге карата көптөгөн сын пикирлер айтылып, хиджап маселесинин айланасында резонанс жаралгандыгы белгилүү.

Мына ушундай шартта, коомдук пикирди эске алуу менен «Мутакалим» заманбап кийимдерди даңазалаган иш чара уюштурду.

Коомдук бирикме 2013-жылы март айында алгачкы жолу «Жоолук окууга жана иштөөгө тоскоол эмес» аттуу хижаб кийимдеринин көргөзмөсүн уюштурган. Бул иш-чара Бишкек шаарынын Кыргыз Драма театрында өткөрүлгөн. Көргөзмөгө мусулман аялзатынын кийимин чыгарган 10 дизайнер катышып, анын арасынан 3 катышуучу байгелүү орундарга ээ болушкан. Көргөзмөдө күнүмдүк жашоого, окууга, жумушка, спортко ылайыкталган кийимдер сунушталган. Бул иш чара 2013-2015-жылдары жыл сайын март айларында «Мусулман аялдарынын улуттук колориттеги кийим-кечесинин көргөзмөсү» катары өткөрүлгөн. Иш-чаранын максаты – Кыргызстандагы жоолук салынган айымдарды улуттук колориттеги кийим-кечелерди кийип жүрүүгө үндөө жана улуттук өзгөчөлүгүбүздү сактап калуу болгон [5].

2008-жылы Кызыл жарым ай менен кызматташтыкта кыздар үчүн компьютердик жана бычып-тигүү курстары акысыз уюштурулган. Ал эми, 2018-жылы «Мутакалим» АПКБсинин долбоорлорунун жардамы менен Ноокат районунда тигүү цехи ачылган. Тигүү цехинен келип түшкөн каражаттын бир бөлүгүн аз камсыз болгон үй-бүлөөлөргө, жетимдерге жана радикализмдин алдын алуу боюнча лекцияларга колдонушат.

«Муттакалим» аялдар коомдук бирикмеси тынчтыкты жана коопсуздукту камсыздоодо айымдардын ролун жогорулатуу максатында дагы алгылыктуу иштерди жүргүзүп келет. 2012-жылы жылы «Менин укугум» аттуу маалымат буклетин чыгарып, аны эл арасына таркатышкан. Бул буклетте дагы жоолук маселеси көтөрүлүп, өлкөбүздө ар ким өз тандоосуна ылайык кийинүүгө укуктуу, ошондой эле жоолук коомчулукта эч кандай терс таасири жок экендигин жана билим алууга, иштөөгө жоолук тоскоол эместиги тууралуу кенен маалыматтар берилген. Бул маалыматтар КРнын «Дин тутуу эркиндиги тууралуу» мыйзам жана Ыйык Курандагы хижабга тиешелүү аяттары менен коштолгон.

2015-жылы «Канада» эл аралык уюму менен биргеликте «Өзүбүздүн укуктарыбызды коргойбуз жана мусулмандардын укуктарын коргогонго көмөктөшөбүз» аттуу долбоорду ишке ашырууда системалуу тренингдер өткөрүлгөн. Долбоордун алкагында Чүй облусунун Токмок жана Бишкек шаарларында айымдар үчүн тренингдер өткөрүлүп, сурамжылоолор болгон. Сурамжылоонун жыйынтыктары боюнча келечекте кандай маселелерге басым жасоо керектиги тууралуу пландар коюлуп, алар Кыргыз Республикасынын Дин иштери боюнча мамлекеттик комиссиясынын өкүлдөрү менен талкууга алынган.

Freedom House уюмунун колдоосунда «Тең укуктуулук – тең мүмкүнчүлүктөр» аттуу долбоор ишке ашырылып, анын алкагында жаңы конуштарда никени расмий каттоонун, балага туулгандыгы тууралуу күбөлүтү жана папортту өз убагында алуунун артыкчылыктары тууралуу түшүндүрүү иштери жүгүзүлгөн [5].

2015-жылдын август айында Орто Азия өлкөлөрүнүн өкүлдөрүнүн катышуусунда Search for Common Ground (Жалпы кызыкчылыктарды изилдөө) эл аралык уюму уюштурган ири масштабдагы «Орто Азия Форуму» аттуу иш-чарага «Мутакалим» коому «Кыргызстандагы динге салым кошкон айымдар» аттуу маалымдама журналын чыгарып, форумдун катышуучуларына таркатуу аркылуу катышкан. Бул журналда Кыргызстанда диний жаатта эмгектенип жүргөн эже-синдилердин өмүр баяны, кылган иштери тууралуу баяндамалар жазылган.

2017-жылдын ноябрь айында «Кыздар жана айымдар тынчтыктын жана стабилдүүлүктүн өткөрүүчүлөрү» аттуу долбоор старт алган. Долбоордун негизги максаты – радикализм менен

экстремизмдин алдын алуу жана жок кылуу болгон. Бул долбоор 2018-жылдын май айына чейин улантылган.

Долбоордун жүрүшүндө аталган тематикада кыска видеороликтер, өлкөнүн алдыңкы ТВ каналдарынан бериле турган атайын репортаждар, интернет айыдынында жайгаштыруу үчүн макалалар жарык көргөн. Ошондой эле Дин иштери боюнча мамлекеттик комиссиясынын, ГАМСУМОнун, ИИМдин жана Муфтияттын өкүлдөрүнүн катышуусунда облустарда тегерек столдор, жолугушуулар жана түшүндүрүү иштери жүргүзүлгөн [5].

Ал эми, «Айымдар айыгышкан экстремизге каршы» долбоору Кыргызстандагы АКШнын Демократиялык Комиссиясынын колдоосу менен жүргүзүлгөн. Иш-чаранын негизги максаты – аялдардын арасында экстремизм тууралуу маалыматы жайылтуу аркылуу алардын түшүнүгүн жогорулатуу болгон. Жалал-Абад жана Ысык-Көл облустарында 10 коомчулукта ишке ашырылган. Ошондой эле, бул долбоордун алкагында активист аялдар жана ММКнын өкүлдөрү үчүн тренинг жана семинарлар өткөрүлгөн.

Чечимдерди кабыл алуу процессинде айымдардын катышын кеңейтүү бул коомдук бирикменин төртүнчү багыттагы ишмердүүлүгү болуп саналат. 2006-жылы Кыргызстандагы орто мектептердин окуучулары, алардын ата-энелери мектепке жоолук салынып барган окуучу кыздардын укуктарынын ачык-айрым тебеленип жаткандыгы тууралуу арыздары менен «Мутакалим» коомуна кайрыла башташкан. Мектептердин жетекчилери окуучу кыздарды башка окуучулардын алдында психологиялык жактан басмырлап, кээ бир учурларда окуучуну башындагы жоолугун чечип салган фактылар катталган. «Мутакалим» АПКБси келип түшкөн арыздарды тийиштүү органдарга б.а., КР Акыйкатчысына жана КР Билим берүү жана илим министрлигине расмий каттар аркылуу жөнөткөн. Жоолук маселеси окуу жылы башталгандан тарта курч тургандыктан, Кыргызстандын булуң-бурчунан келип түшкөн арыз ээлеринин, КР Акыйкатчылыгынын, бир топ мектеп директорлорунун, ЖК депутаттарынын, Билим берүү жана илим министрлигинин өкүлдөрүнүн катышуусунда «Жоолук – окууга жана иштөөгө тоскоол эмес» деп аталган тегерек стол өткөргөн. Тегерек столдо эки тарап өз ой-пикирлерин айтып, маселени, түшүнбөстүктөрдү жеринен чечип алуу мүмкүнчүлүгү түзүлгөн. Натыйжада, окуучу кыздар тоскоолдуксуз сабакка кире башташкан.

Бул уюмдун демилгесинин аркасында, 2007-жылы эле Адилет министрлигинен чыгарылган №140-буйругуна ылайык, мусулман аялдарына паспортко жоолук менен сүрөткө түшүүгө уруксат берилген.

Ошентсе да кыргыз коомчулугунда мезгил-мезгили менен хиджап маселесинин айланасында курч мүнөздөгү карама-каршылыктар болуп келгендиги белгилүү. Алсак, 2009-жылдын февралында Билим берүү жана илим министри А.Мусаевдин кезектеги буйругу мусулмандар арасында нааразылыкты пайда кылган. Жоолук салынууга тыюу салуулардын натыйжасында көп сандагы кыздар билимсиз калышы мүмкүн эле, себеби жоолук салынган кыздар мектепке бара албай калышкан. Мусулман ата-энелер, «эмне үчүн кыздарга ачык кийим, бели ылдый шым кийгенге уруксат берилет да, мектепке жоолук салынып келгенге болбойт?» – деген маселени козгоп, министирликке чейин барышкан. Ушундай кырдаалда, «Мутакалим» коому Кыргыз Республикасынын Дин иштери боюнча мамлекеттик комиссиянын өкүлдөрүн, Билим берүү министринин, КРнын Акыйкатчылыгынын, муфтияттын жетекчилерин чакырып, Бейөкмөт уюмдардын катышуусу менен «Мусулман аялдардын укугун коргоо» деген темада үч жолу тегерек отурум уюштуруп өткөрүшкөн. Кыздарга жоолук салынып мектепке келүүгө уруксат бериши үчүн 200 000 кол чогултулган. КРнын Акыйкатчысы Турсунбек Акун мусулман аялдардын укугун коргоо идеясын колдоп чыккан.

Алардын андан аркы аракетинин дагы бир жемиши, 2011-ж. 19-сентябрында КРнын Билим берүү жана илим министри К.Садыков тарабынан чыккан №03-6/4806 буйругу болгон. Ош, Бишкек шаардык башкармалыктарынын жана райондук, шаардык билим берүү бөлүмдөрүнүн башчыларына жиберилген бул буйрукта мындай деп жазылган: «Аялдардын прогрессивдүү «Мутакалим» коомдук бирикмесинин жана ата-энелердин кайрылуу каттарынын негизинде Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги мектепте окуган кыздарга жоолук менен жүрүүгө тыюу салынбагандыгы жөнүндө билдирет» [5].

«Мутакалим» АПКБсинин жетекчиси Фронтбек кызы Жамал, жогоруда аталаган, иш аракеттеринин жемишин, бирикменин өлкөдөгү чоң ийгиликтери катары баалайт. Бирок, аталган буйруктарга карабастан, мусулман кыздарынын жоолук салынуу маселеси, бүтпөгөн маселе бойдон калгандыгын айтат. Кыргызстандын ар кайсы булуң-бурчтарынан, бирикменин дарегине ай сайын мусулман кыздардын жоолук салынгандыгы үчүн окуу жайлардын жетекчилиги тарабынан басмырлоого, куугунтукка туш келгендиктери тууралуу каттар жана арыздар келип турат. Мындай учурларда, бирикменин өкүлдөрү окуу жайлардын жетекчиликтерин жогоруда аталган буйруктар менен тааныштырып, бул маселелерди конфликтсиз чечүүгө аракет жасашат [7].

2016-жылдын октябрь айында «Аялдар – шайлоочулар жана кандидаттар катары» аталган долбоор өткөргөн. Долбоордун алкагында айымдар арасындагы шайлоого катышуу активдүүлүгү боюнча изилдөө жүргүзүлүп, изилдөөнүн жыйынтыгы боюнча аялдарды өлкөнүн коомдук жашоосуна активдүү аралаштыруу жолдору иштелип чыккан. Аталган долбоор жыйынтыгында «Шериктештик кербени» аттуу акция уюштурулуп, коомчулукту өлкөнүн коомдук жашоосунда активдүү катышууга чакырык таштаган.

Ошондой эле, «Hedayah» уюмунун колдоосунда «Социалдык биригүү үчүн айымдардын укуктарын жана мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү» долбоорунун алкагында Жалал-Абад жана Чүй облустарынын айымдары үчүн лидерлик мектептер уюштурулуп, радикализациянын алгачкы белгилерин таанып-билүүгө багытталган тегерек столдор өткөрүлгөн.

Бул багыттагы иштер андан ары улантылып, 2017-жылдын ноябрь айынан 2018-жылдын июль айына чейин ПРООНдун финансылык колдоосунда «Кыздар жана аялдар тынчтыкты жана туруктуулукту таратуучулар» деген аталышта коммуникациялык иш-чаралар ишке ашырылган. Бул долбоор кыздарды жана аялдарды экстремизмге күчтөп киргизүүнү токтотууга багытталган.

2018-жылдын январь айында Бишкек шаарында «Бүткүл дүйнөлүк дин тутуу эркиндиги» аталган конференция болуп өткөн. Конференцияга бир катар чет өлкөнүн элчилери жана өкүлдөрү катышкан, мисалы Германиянын, АКШнын, ж.б. конференцияда дин эркиндигине туш болгон айымдардын окуялары баяндалып, соңунда Кыргызстандагы айымдарды алдыга сүрөөгө мисал болгон лидер айымдарды сыйлоо аземи болуп өткөн.

Глобалдуу фонддун колдоосунда аялдар үчүн «Аялдар – тең укуктуулук жана мүмкүнчүлүктөр үчүн» аттуу долбоор ишке ашырылган. Долбоор Жалал-Абадда жүргүзүлүп, үй зордук-зомбулугуна каршы күрөшүү тууралуу өткөн. Бул долбоордо «Мутакалим» АПКБсы «Ариет» колдоо борбору менен биргелите иш алып барган [5].

Мутакалим» аялдардын прогрессивдүү коомдук бирикмеси 2018-жылы ушул багытта NED уюмунун колдоосунда дагы 3 долбоорду ишке ашырган:

Биринчиси – «Аялдардын жарандык катышын күчөтүү» долбоору, анын негизги максаты – аялдардын жарандык активдүүлүгүн жогорулатуу, өлкөнүн коомдук жана саясий турмушуна активдүү катыштыруу болуп саналган. Долбоордын жүрүшүндө айымдардын өз укуктары тууралуу билими өтө эле аз экендиги аныкталган.

Экинчиси – «Коомдук турмушка активдүү катышуу үчүн айымдарды активдештирүү» долбоору. Долбоордун алкагында Чүй, Ысык-Көл жана Нарын облустарынын лидер айымдарынын маалыматтарын арттырып окутуу иш-чаралары жүргүзүлүп, маалыматтык буклеттер иштелип чыгарылган.

Үчүнчүсү – Канада жергиликтүү инициативалардын Фонду тарабынан колдоого алынган «КРдагы шайлоо процесстери тууралуу аялдардын жана кыздардын билимин иш-чараларды өткөрүү жолу менен жарандык активдүүлүгүн күчөтүү» долбоорлору болгон. Долбордун жүрүшүндө 12 жаңы конуштардагы айымдардын, мала башчылары менен тегерек столдор өткөрүлүп, шайлоо процесстери тууралуу маалымат деңгээлин жогорулатып, коомдун жетишпеген жактарын аныктоо, аны жеринен чечүү иш-чаралары жүргүзүлгөн. Тегерек столдорго жалпысынан 240 аял катышкан [5].

Мындан сырткары, 2018-жылдын июнь айында «Мутакалим» коомунун түндүк регионундагы филиалдарынын өкүлдөрү менен биргеликте Балыкчы шаарында кызматкерлердин дараметин көтөрүү максатында тренингдер уюштурулуп, өткөрүлгөн. Ошондой эле, Балыкчы шаарында ЖК депутаты Алтыбаева А.Т., катышуусунда жергиликтүү жашоочулар менен жолугушуу уюштурулган болчу. Жолугушуунун негизги максаты – чечимдерди кабыл алуучу жергиликтүү бийликтердин ишине айымдарды активдүү катышууга үндөө. Ушул сыяктуу эле жолугушуу Нарын облусунда да уюштурулган.

Август айында Ош шаарында «Лидер айымдардын биригүүсү» аттуу масштабдуу Форум болгон. Бул Форумдун катышуучулары – КР ЖКнын депутаты Алтыбаева А.А., Дин иштери боюнча мамлекеттик комиссиясынын директору Эргешов З.Ж., бөлүм башчысы Исаева Г.К., Ош мамлекеттик университетинин теология факультетинин деканы, мугалимдер, «Ыйман» фондусунун өкүлү, эксперттер жана журналисттер катышкан. Форумдун негизги максаты – айымдардын маселелерин чечүүдө биримдиктүү болуу максатында лидер айымдардын биригүүсү. Коомдо дин жана социалдык жаатында курч турган бир топ маселелер тууралуу сөздөр көтөрүлүп, аларды чечүү жолдорунун багыты катары, келген коноктор менен биргеликте Резолюция иштелип чыгып кабыл алынган.

Ошондой эле, Peace Nexus менен биргеликте башталган «Мутакалим» коомунун республика боюнча филиалдарынын өкүлдөрүнүн катышуусунда кызматкерлердин потенциалын көтөрүү боюнча тренинги уюштурулган.

«Мутакалим» АПКБсы айымдардын диний билимин жогорулатуу боюнча көптөгөн ийгиликтерге жетишкендигин белгилеп коюушубуз абзел. 1999-жылдан баштап эле, «Мутакалимдин» негизги багыттарынын бири болгон – айымдардын диний билимин арттыруу багыты боюнча жесир калган аялдарга Куран жана шариат негиздери боюнча бир катар жерлерде сабактар бериле баштайт. Агартуулук иштеринин алкагында, ишемби күндөрү Ислам университетинде аялдарга диний темадагы лекциялар өткөрүлсө, жер-жерлерде ВИЧ/СПИД, ж.б. венерикалык оорулар жөнүндө жана алардын жугуу жолдору тууралуу лекциялар окулуп турат. Ошондой эле, «Мутакалимде» эмгектенген ыктыярчылар, өздөрүнө тиешелүү аймактарда жумасына бир жолу, араб жана англис тилдеринен, Куран жана шариат боюнча сабактарды өткөрүшөт.

2000-жылы Кыргыз Республикасынын Жазаларды аткаруу мамлекеттик кызматынын уруксаты менен Бишкек шаарынын чет жакасында жайгашкан Степной айылындагы №2-аялдардын абагында шариат негиздери боюнча алгачкы сабактар өткөрүлүп баштаган. Сабактар Куранды туура окуу жана шариаттын жалпы негиздери боюнча өткөрүлөт. Сабактардын программасы «Мутакалим» коомунун жалпы жамааты тарабынан жана КРнын Дин иштери

боюнча мамлекеттик Комиссиясынын жетекчилигинин алдында түзүлгөн. Программа Кыргыз Республикасынын Жазаларды аткаруу кызматынын жетекчилигинин макулдугу алынгандан соң гана абактагы айымдарга сабактар өтүлүп баштаган. Албетте, алгачкы жылдары сабак алган окуучу аялдардын саны 7-10 жетсе, бүгүнкү күнү алардын саны 100дөн ашык. Жаза өтүп жаткандардын кылмышка кайра кайтып келүү пайызынын төмөндөшүнө «Мутакалим» коомдук бирикмесинин өтүлүп жаткан сабактарынын да таасири аз эмес.

2014-жылы Степное айылындагы №2-абактын аймагында абактагы аялдар үчүн Окуу борбору курулуп, колдонууга берилди. Шариат боюнча сабактарынын окуучулары күндөн-күнгө көбөйөндүгүнө байланыштуу кенен, жарык жайда өтүү муктаждыгы пайда болгон. «Мутакалим» коому жергиликтүү демөөрчүнүн жардамы менен аталган окуу борборун курууга көмөк көрсөткөн. Мындай иш чаралар Степной айылындагы аялдар түрмөсүндө системалуу түрдө жүргүзүлүп келет. Мисалы, ал жерде 2005-жылдын 21-январы жума күнү Курман айттын урматына, «Курман айт баяны» айтылып, диний маанидеги салаваттар ырдалып, суроо-жооп конкурсу уюштурулуп жеңүүчүлөргө сыйлыктар ыйгарылгандан кийин, түрмөдөгү аялдарга (700дөн ашык), майрамдык кайрымдуулук тамак берилген [8, 9-б.].

Намаз окуганды каалагандарга, даарат алуунун, намазды туура окуунун жолдору үйрөтүлөт. Ушул жерде мөөнөтүн өтөп жаткан, Зарина аттуу кыздын аракетин менен түрмөдөгү мусулман аялдар үчүн, бир бөлмө иретке келтирип, намаз окуучу жай катары даярдалып берилген. Учурда сабак алган аялдар ыйык Курандан бир нече бөлүмүн жаттоого жетишишкен [9, 16-б.].

Алар, Кыргызстандагы динге кызыккан мусулмандар үчүн «Коомдогу аялдын орду», «Бейиш энелердин таман астында», «Мусулман аялдарынын адеп-ахлагы» деген сыяктуу актуалдуу темадагы конференцияларды, семинарларды жана тегерек отурумдарды өткөрүп турушат. Алсак, алар 2004-жылдын 21-октябрында «Орозо-бейиштин ачкычы» аттуу темада конференция өткөрүшкөн. Бул конференцияда Ислам окуу жайларынын башчылары, Мусулман коомчулуктарынын өкүлдөрү жана Түрк мамлекетинин элчисинин жардамчысы Мехмед Гюрлер катышып, орозонун маани-маңызы, шарттары жана касиеттери туурасында маалыматтарды беришкен [4]. Жасаган иштеринин натыйжасын баалоо максатында, «Ясин – курандын жүрөгү», «Ислам ажары» сыяктуу конкурстарды өткөрүшөт. Мисалы, 2004-ж. 28-августунда, 37–38-жаш курагындагы аялдардын арасында «Ясин сүрөөсүн таджвид менен жатка айтуу» конкурсу өткөрүлүп, жеңүүчүлөр баалуу сыйлыктар манан сыйланышкан. Бул конкурста биринчи орунду К.Максыталиева жеңип алган [9, 16-б.].

2012-жылы балдар үчүн арналган «Пайгамбарыбыздын дүйнөсүнө саякат» аттуу китептин 3 бөлүгү араб тилинен кыргыз тилине которулуп чыгарылган. Бул китептерде Пайгамбардын үлгү боло тургандай жашоосу тууралуу кенен баяндалган.

Балдардын билимин жогорулатуу максатында 2017-жылдын ноябрь айында «Халистерге саякат» аттуу китепти окуу боюнча республикалык конкурс уюштурулган. Конкурс бүткүл Кыргызстандын аймагын камтыган. Алгач «Хадистерге саякат» китебинин 1-2-3-бөлүмдөрүн окуу боюнча «Мутакалим» коомунун облустардагы филалдары тарабынан тандоо турлары өткөрүлгөн, финалга жеткендер Бишкек шаарында башкы байгеге ат салышып, жеңүүчүлөр баалуу тиричилик техникалары менен сыйланышкан.

Мындан сырткары 2018-жылы «Мутакалим» АПКБси ЮНФПА менен биргеликте 2 долбоорду ишке ашырган:

Медреселердин студенттери үчүн программага «Ден соолук негиздери» сабагынын киргизилгендиктен, медреселердин мугалимдеринин квалификациясын жогорулатуу максатында

Кыргызстандын бардык облустарынын медреселеринин мугалимдери үчүн бир катар окутуу тренингдери жүргүзүлгөн. Тренингди КМДБ, Ден соолук борборунун өкүлдөрү жана эксперттер өткөрүшкөн.

«Медресе жаштарынын жарандык билимин жогорулатуу» – деп аталган программа өлкөнүн 11 медресесине киргизилген. Бул долбоор ЮНФПАнын радикализмди алдын алуу ири программасынын бир бөлүгү болуп саналат.

Бишкек шаарындагы кеңсесинде шариат жана Куран боюнча сабактардын жыйынтыгында бир окуу жылдын ичинде 1000 аял өз билимин тереңдетип, билим алган. Мындан тышкары келген окуучу-айымдарга репродуктивдүү ден-соолук, аялдардын укуктары тууралуу лекциялар жана сабактар өткөрүлгөн.

Ал эми кайрымдуулук багытындагы иштери, системалуу түрдө соопчулук үчүн жүргүзүлүп келген иштерден болуп саналат. «Мутакалим» АПКБси 2001-жылдан бери кайрымдуулук багыты боюнча Кувейт мамлекетинин «Аль-Амаль» коомдук кайрымдуулук фонду менен биргеликте Кыргызстандын булуң-бурчундагы жетим-жесирлерге каржылык жардам көрсөтүү боюнча биргеликте иш алып бара баштайт. Ата-эненин мээриминен ажыраган балдар-кыздарга ай сайын жөлөк пулдар чегерилип, кышкы мезгилде көмүр жана кийим-кече менен камсыз кылуу иш-чаралары өткөрүлүп турат.

Ошондой эле, Кувейт жана башка Араб мамлекеттеринин колдоосу менен, атасы жок жарым жетим балдарга, ай сайын 45 АКШ доллары өлчөмүндө каржылык жардам көрсөтүп келет[5]. Атасы жок жетим калган балдарга акчалай жардам берүү менен бирге, балдардын өздөрүнө жана ар кандай курактагы жесир калган алардын апаларына моралдык, психологиялык кеңештер берилет.

2013-жылдын ноябрь айында Бишкек шаарында «Мутакалим» коому Кыргызстан мусулмандарынын Дин башкармалыгынын Аялдар бөлүмү менен биргеликте 500 кыз-келиндердин катышуусунда алгачкы жолу масштабдуу веложүрүш өткөргөн. Бул иш-чаранын негизги максаты – төрөтгөн каза болгон айымдардын санын кыскартууга салым кошуу болгон, анткени веложүрүштүн аягында 500 айым Бишкектеги Кан борборуна кан тапшырып, канга болгон муктаждыкты аз да болсо төмөндөтүүгө көмөк көрсөттү.

Белгилей кетүүчү жагдай, «Мутакалим» АПКБси Борбордук Азия аймагы боюнча алгачкылардан болуп демилге көтөрүп, мусулман аялдарынын көйгөйү менен иш алып барган бирден-бир уюм болуп саналат. Алар Малайзия, Туркия, Кувейт, Иран жана Араб өлкөлөрү менен жакындан таанышып, тажрыйба алмашып, кызматташып келүүдө.

Демек, «Мутакалим» аялдар коомдук бирикмесинин ишмердүүлүгү негизинен алты багытта жүргүзүлүп, коомдун активдүү элементи болуп саналган аялдардын иш аракеттери менен кыргыз коомчулугундагы бир катар демократиялык маселелерди чечүүгө багытталган.

Бул макалада 1999-2000-жылдардан бери Кыргызстанда расмий иш аракеттерин жүргүзүп келе жаткан «Мутакалим» аялдардын прогрессивдүү коомдук бирикмесинин ишмердүүлүгүн талдоого алуунун натыйжасында, анын кыргыз коомчулугунда ээлеген ордун аныктоого аракет жасадык.

«Мутакалим» аялдардын прогрессивдүү коомдук бирикмесинин коомдо ээлеген ордуна биз өзүбүздүн жеке баабызды берүүбүздөн мурда, ушул коомдо иштеген адамдардын жана башка тараптардын берген бааларына токтолуп кетүүнү туура көрдүк.

Алгач, «Мутакалим» коомунда эмгектенип келе жаткан кээ бир кызматкер айымдардын жеке пикирлерине кайрылабыз. Ушул уюмда жигердүү эмгектенип келе жаткан Байышева Надира менен болгон маекте ал, «Мутакалим» АПК бирикмесинин ишмердүүлүгүнө жана анын

жетекчиси Фронбек кызы Жамалдын инсандык сапатына мындайча баа берди: «Өзүмдүн кесибим журналист болгондуктан «Мутакалимдин» «Ислам Ажары» гезитинде 2011-жылдан бери иштеп келе жатам. Жумушка жаңы келгенде Фронбек кызы Жамалдын кызматкерлери менен болгон алакасы мени таң калтырган. Себеби биз жетекчилерди дайыма сүрдүү, башкача тон менен сүйлөгөн адам катары кабыл алып калганбыз да. Мен Жамал эженин жөнөкөйлүгүнө баа берем, ал инсан катары ыймандуу, сабырдуу, креативдүү, көп тилди билген ишине так айым. Бир ишти максат кылса, аны ишке ашырмайынча жаны тынбайт, өз мамлекетине чын дилинен салым кошкон адам. Ал кыз-келиндердин чыныгы көмөкчүсү. Кызматкерлеринин жеке жашоосунда кандайдыр бир маселе болуп жатса аны кеңешип чечүүгө жардам берип келатат. Ал эми «Мутакалимдин» коомдогу ордуна баа бере кетсем, анын орду Кыргызстан үчүн абдан зор. Анткени ал Кыргызстандын светтик жана диний коомчулуктарынын ортосундагы көпүрө миссиясын аркалап келе жатат. «Мутакалимдин» келечекте алдына койгон дагы көп максаттары бар. Алсак, мусулман айымдардын укуктарын коргоо, үй-бүлө институтун бекемдөөгө, кыз-келиндердин билимин, анын ичинде укуктук билимин тереңдетүү, аларды кесипке багыттоо пландары турат. Албетте, бул оңой иш эмес, анткени бул жерде калыптанып калган стереотиптерден арылуу маселеси турат» [10].

Кыргыз Республикасында ВИЧ эпидемиясы менен күрөшүүгө кошкон ири салымы үчүн, 2006-ж. 1-декабрда «Мутакалим» АКПБсына, Бириккен Улуттар Уюму тарабынан «Джоннатан Манн» атындагы сыйлык ыйгарылган [5].

Бириккен Улуттар Уюмунун, дүйнөдөгү алдыңкы адамдар жөнүндөгү, жыл сайын чыгарылып туруучу китебинин 2009-жылдыгы чыгарылышына Фронбек кызы Жамал дагы жылдын алдыңкы адамдарынын бири катары киргизилген [5].

Мындан сырткары, 2016-жылы «Мутакалим» коомдук бирикмеси үчүн жемиштүү жылдардан болгондугун белгилеп коюшубуз керек, анткени ушул жылы ал төмөндөгүдөй баалоолор менен сыйлыктарга:

Региондордо тынчтыкты жайылтуу жана өнүктүрүүдө кошкон салымы үчүн Нарын райондук мамлекеттик администрациясы тарабынан «Ыраазычылык катына»;

Ислам дининин жайылтууда кошкон салымы үчүн Ош облусунун казыяты тарабынан «Ыраазычылык катка»;

Диний чөйрөдөгү мамлекеттик саясатты ишке ашыруудагы жеке салымы жана ийгиликтүү иш алып баргандыгы үчүн Кыргыз Республикасынын Дин иштери боюнча комиссиясынын «Ардак грамотасына» ээ болгон [5].

2017-жылы Search for Common Ground (Жалпы кызыкчылыктарды изилдөө) эл аралык уюму тарабынан «Мутакалим» коомдук бирикмесине «Кыргыз Республикасында айыгышкан экстремизмдин алдын алуудагы потенциалды жогорулатуу» долбоорунун алкагында ийгиликтүү кызматташкандыгы үчүн ыраазычылык билдирилип, сыйлык ыйгарылган [5].

2018-жылдан 20-августунда коомдун жетекчиси Фронбек кызы Жамал «Датка айым» төш белгиси менен сыйланган. Ал эми, 2020-жылдын 20-февралында биринчи жолу мусулман уюмунун лидери өлкөнүн премьер-министринен ыраазычылык кат алган [11]. «Мутакалим» аялдардын прогрессивдүү коомдук бирикмесинин жетекчиси Фронбек Кызы Жамал «Кыргыз Республикасынын диний чөйрөдөгү мамлекеттик саясатын ишке ашырууга кошкон салымы жана ак ниет эмгеги үчүн» ушундай ыраазычылыкка татыктуу болгон.

Демек, мамлекеттин жеңилин жерден, оорун колдон алып, коомдо социалдык, интеграциялык жана маданий институттардын ролун аткарып келе жаткан «Мутакалим»

аялдардын прогрессивдүү коомдук бирикмесинин кыргыз коомчулугунда ээлеген орду олуттуу деп баа берүүгө болот.

Колдонулган адабияттардын тизмеси:

Кыргыз Республикасы. Кыргыз Республикасынын Конституциясы (2010) [Текст]: официалдуу тексти. – Бишкек: Учкун, 2010. -107 с.

Кыргыз Республикасы. Мыйзамдар. Дин тутуу эркиндиги жана диний уюмдары жөнүндө [Текст]: Кыргыз Республикасынын Мыйзамы 1991-жыл 16-дек. кабыл алынган // Кыргыз Туусу. – 1992.- 30 янв.

2014-2020-жылдарга Кыргыз Республикасынын диний чөйрөдөгү мамлекеттик саясатынын концепциясы [Текст].- Бишкек, [б.и.], 2014. – 79 б.

Кыргызстан Мусулмандар Дин Башкармалыгынын учурдагы архиви

Кыргызстан «Мутакалим» аялдардын прогрессивдүү коомдук бирикмесинин учурдагы архиви.

Эмдөө. Балдарга тартуулайбы же оорубу? [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.super.kg/article/show/43941>

“Мутакалим” аялдардын прогрессивдүү коомдук бирикмесинин төрайымы Фронтбек кызы Жамал менен болгон маектин стеннограммасы.

Асанова, Ш. “Мутакалим” кайрымдуулук өткөрдү [Текст] / Ш. Асанова // Эркин Тоо. – 2005. – 25-январь.

Бороева, Ж. "Мутакалим" конкурс өткөрдү [Текст] / Бороева Ж. // Эркин Тоо. – 2004. – 3 – сент.

«Мутакалим» аялдардын прогрессивдүү коомдук бирикмесинин Бишкек шаарындагы өкүлү Байышова Надира менен болгон маектин стеннограммасы.

Премьер объявил благодарность лидеру объединения «Мутакалим» Жамал Фронтбек кызы [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://kg.akipress.org/news:1598875>

Рецензент: д.и.н., профессор Курбанова Н.У.

УДК: 21

DOI 10.33514/1694-7851-2020-4-221-225

Кубанычбекова Н.

И.Арабаев атындагы КМУ., магистрант, Бишкек, Кыргызстан

Кубанычбекова Н.

магистрант, КГУ им. И. Арабаева, г. Бишкек, Кыргызстан

Kubanychbekova N.

master student, Kyrgyz State University. I. Arabaeva, Bishkek, Kyrgyzstan

**ДИНИЙ ФАКТОР ААЛАМДАШУУ ШАРТТАРЫНДАГЫ ИЛИМИЙ ТАЛДООНУН
ПРЕДМЕТИ**

**РЕЛИГИОЗНЫЙ ФАКТОР КАК ПРЕДМЕТ НАУЧНОГО ДИСКУРСА В УСЛОВИЯХ
ГЛОБАЛИЗАЦИИ**